

piyasa

Nisan, 2018 Sayı: 51

Mehmet Ali Bakanay

FOTOĞRAF: SERKAN ELDELEKLİOĞLU

“İnsan anın ruhunu yakalamalı”

Koleksiyoner Mehmet Ali Bakanay bir eserde teknikten ziyade fikrin peşine düşüyor. O fikri koleksiyonuna katmak istiyor. Fikirler bir bütünü oluşturup hayatının belli dönemlerinin, kesitlerinin resmini oluşturuyor. Bu resmin detaylarını, inceliklerini Bakanay'dan dinledik.

LEVENT ÖZATA
levozata@gmail.com

Mehmet Ali Bakanay fikri mülkiyet hakları üzerine çalışıyor. Uluslararası bir hukuk firmasının ortaklarından. Ayrıca Entegra Anonim Şirketi'nin Yönetim Kurulu Başkanı. Uluslararası Barolar Birliği'nin sanat hukuku platformunun üyesi. Geçtiğimiz sene Varşova'da düzenlenen Asian Collectors Summit'te Asian Art Foundation'un da yönetim kuruluna

seçildi. Çeşitli konferanslarda sanatçıların hakları üzerine sunumlar gerçekleştiriyor ve bu konuda çalışmaları devam ediyor. Koleksiyoner olma hikayesinde ise ilk zamanlarda beğenisi daha ön plandaymış. Ancak uzun bir süredir koleksiyonuna yeni bir yapıt eklerken beğenin yanında 'ruhsal olarak akraba olan' eseri alma isteği daha ağır basıyor. Akrabalıktan kast ettiği, farklı sanatçılardan eserler olsalar bile yan yana geldiğinde bir bütün oluştururlar. Bu bütünlüğün özünü tema, tarz ve yaklaşım olarak birbirine yakın

eserler oluşturuyor. Artık her beğendiğini almıyor, öncelikle koleksiyonda yeri var mı yok mu diye bakıyor.

Koleksiyonerliğin bir ego sorunu olduğunu ifade eden Bakanay'ın gelişen, risk alan bir koleksiyoner profili çiziyor. Hal böyle olunca koleksiyonu da bir hayli dinamik. Özellikle video sanatı konusunda hatırı sayılır bir koleksiyonu olan Bakanay daha çok kavramsal eserlere ilgi duyduğunu söylüyor: “Genelde diptik işleri toplamaya gayret ediyorum ve dualite temasını koleksiyonda oluşturmaya çalışıyorum. Genç, araştır-

maya dayalı, kendi içinde bir bütünlüğü olan bir koleksiyon oluştu ve böyle de evrileceğini düşünüyorum.” Öte yandan bir süredir eski Afrika kabile sanatına dair yapıtlar toplayan Bakanay bugün bu alanda da isminden söz ettiriyor. Bakanay, koleksiyonerliğin uzun bir serüven olduğuna dikkat çekiyor: “Brezilya dizisi gibi; aktörler değişebiliyor, hatalar yapılabiliyor, sonra en başa dönülebilir, bazen hızlı bazen yavaş ilerliyor. Sizinle yaşıyor ya da gençleşiyor. Güzelliği de burada.”

Koleksiyonerin sanatıyla birlikte bü-

yüdüğüne inanan Mehmet Ali Bakanay, Türkiye sanat dünyası ile ilgili olarak “Yıllardır İstanbul'u sanat merkezi haline getirmeye çalışıyoruz. Yaptığımızı düşünenler olabilir ama bence bir türlü bunu başaramadık. Türkiye'de özellikle 2000'lerin başından beri birbirine benzeyen koleksiyonlar oluştu. Bir koleksiyoner bir sanatçının eserini almca herkes aynı sanatçının peşine düşebiliyor. Hâlâ bu durum geçerli. Kulaktan kulağa yayılan, manipülasyonla büyüyen bir sektör yaratıldı” diyor. (Sayfa 12-13)

Kültür sektöründe medya iletişimi

Kültür yönetimi, içinde barındırdığı iki kavramın belki de birbirine bu kadar zıt, ama bir o kadar da birbirini kapsaması gereken bir kavram. Bu noktada kültür endüstrisinde çalışan herkesin kaçmaya çalıştığı 'yönetim'in en temel noktalarından biri olan iletişim, bu sektörde faaliyet gösteren tüm kurum ve markaların da korkulu rüyası denilebilir. Bu nedenle kültür sektöründeki birçok kurum, marka ve etkinlik için medya iletişimi konusu bir muamma. Koyulmayan hedefler, hesaplanmayan bütçeler, göz ardı edilen uzmanlıklar, gerek görülmeden ekipler, bu alanda neredeyse tüm kurumların DNA'sında var. Ancak bunun yanında paylaşılması gereken güzel örnekler, ortaya çıkan yeni iş birlikleri, ilham veren projeler, ilerleyen girişimler de yok değil. (Sayfa 10-11)

Sanat piyasasında kadın sanatçılar

AYLİN SEÇKİN
aylin.seckin@bilgi.edu.tr

Geçtiğimiz aylarda Fabian Bocart, Marina Gertsberg ve Rachel Pownall'ın Artnet veri tabanını kullanarak 2 milyon 700 bin müzayede sonucu ve Artnet'e kayıtlı 1000 galeri ve 4 bin 750 yaşayan sanatçıyı kapsayan çalışmaları Batılı sanatçılar arasında kadın-erkek eşitsizliğini somut bir şekilde gözler önüne serdi. Öncelikle kadın sanatçıların ikincil piyasasının oluşmasında ciddi zorluklar olduğu ortaya çıktı. İkinci problem ise müzayedeye çıkan kadın sanatçıların sadece küçük bir kısmının yıllık 100 milyon doların üstünde satış gerçekleştiriyor olmaları ve bu rakamın yıllık toplam satışların çok küçük bir

kısmını oluşturuyor olması. 2000-2017 yılları arasındaki süre göz önüne alındığında kadın sanatçıların satışlarının toplam cirosu 390 milyon dolar civarında. Daha da önemlisi en ünlü kadın sanatçıların eserleri bile müzayedelerde piyasa fiyatının yüzde 9 daha ucuzuna satılabiliyor.

1950-1975 yılları arası kadın sanatçıların piyasaya katılım oranı artarken 2000'lere gelindiğinde piyasadaki kadın sanatçılarda ciddi bir azalmanın yaşanması. Bu sonuç oldukça düşündürücü. Kazananın her şeyi aldığı global sanat piyasasında kadın sanatçıların satılan eserlerinin yüzde 91'i ise sadece 143 kadın sanatçıya ait. 2000-2017 yılları arasında toplam müzayede satış rakamlarına bakıldığında sıralamada ilk 46'ya kadar bir kadın sanatçı bile

yok. Gelelim Türkiye sanat piyasasına... Türkiye sanat piyasasına ait veriler incelendiğinde kadın sanatçı temsil oranının yüzde 39 civarında olduğu sonucuna varılıyor. Bu oldukça sevindirici. Global ölçekle kıyaslandığında Türk sanat piyasasında daha yüksek ve eşitlikçi bir temsiliyete doğru gidildiği tespiti yanlış olmaz. 2016-2018 yılları arasında da Türkiye'de birçok kadın sanatçının kişisel ve retrospektif sergileri olduğu görülüyor. Galerilerle çalışan kadın sanatçılarda ve kadınların ağırlıklı olduğu karma sergilerde de bir artış gözleniyor. Genelde kültür sektörlerinde Türkiye'de kadın istihdamı Avrupa'nın en gerisinde kalsa da kadın sanatçıların sektörde daha fazla oranda temsil imkanı bulması umut verici bir gelişme olarak kayda geçiyor. (Sayfa 21)

Sanat eseri tanımlama teknolojileri

Eser tanımlama özelliği gibi teknolojiler sanatı daha geniş kitleler için ulaşılabilir ve şeffaf hale getirirken aynı zamanda sanat piyasasının ön yargılarına da ışık tutuyor. Sanat dünyası da teknoloji endüstrisi gibi birey ve kurum arasında etkili ve açık iletişimi henüz tam anlamıyla benimseyebilmiş değil.

Eser tanımlama teknolojilerine sahip uygulamaları telefonlarına indirerek yararlanabilen herkes sanat tarihi bilgisiz olmadan da potansiyel alıcı haline geliyor.

Yıllardır piyasayı takip etmekte olan bir koleksiyoner ile bu sektör hakkında henüz bilgisi olmayan bir ziyaretçi

arasındaki ayırım giderek kapanıyor. Bu durum kurumlara bir avantaj yaratabileceği gibi dezavantaj da yaratabiliyor. Hatta sanat piyasasının bazı öncü oyuncularını bu tip uygulamaların hukuki ve etik yönlerden bu dünyayı nasıl etkilediği konusunda olumsuz bir algıya sahip. (Sayfa 4)

Video sanatında ne nedir, ne değildir?

Yarım asrı aşkın süredir var olan, deneysel bir özgürlük alanı sunan video sanatı, temsil ve sergileme konusunda çeşitli sorunları bünyesinde barındırıyor.

Video sanatı, içeriğinin özü ve anlatım biçimlerinde kullandığı materyaller itibarıyla temsil nesnesini diğer sanat dalları üzerinden oluşturuyor. Diğer sanat disiplinlerinin mekan içi ya da mekan dışı başarılı sergileme yöntemlerinin bilinmesine ve uygulanabilmesine rağmen video esere uygun sergileme yönteminin bilinmemesi sunumun yanında diğer sorunları da beraberinde getiriyor.

Bu doğrultuda biz de konuyu video üreten sanatçılara, koleksiyonerlere, galericilere ve müze müdürlerine taşıdık. Onlara bir video eserin sergilenmesi, kurulması, saklanması konusunda karşılaşılabilecek sorunları, sertifikalandırılmayı, eserin bozulması durumunda yapılabilecekleri, yapıtın nasıl sertifikalandırılması gerektiğini konuştuk. (Sayfa 8-9)

Video sanatının konuşulmayan sorunları

Video sanatına olan merak artıyor; daha çok iş üretiliyor, daha çok sergi açılıyor ve koleksiyonerler bu medyuma daha ilgili. Peki bir video eserin alınması, kurulması, saklanması için neler gerekli? Eserde bir hasar söz konusu olduğunda ne yapılabilir? Koleksiyonerlerin bu işleri çoğaltmaya hakkı var mı? Bu soruların peşine düştük...

Candaş Şişman, "Flux"2010

HALİL YILDIRIR
halilyildirir@gmail.com

Yarım asrı aşkın süredir var olan, deneysel bir özgürlük alanı sunan video sanatı, temsil ve sergileme konusunda çeşitli sorunları bünyesinde barındırıyor. Video sanatı, içeriğinin özü ve anlatım biçimlerinde kullandığı materyaller itibarıyla temsil nesnesini diğer sanat dalları üzerinden oluşturuyor. Onların arasında bütünlük bir ilişki olmaması nedeniyle video eserin sergilenmesinde de konusuna uygun bir yöntemin belirlenmesini gerekli. Diğer sanat disiplinlerinin mekan içi ya da mekan dışı başarılı sergileme yöntemlerinin bilinmesine ve uygulanabilmesine rağmen video esere uygun sergileme yönteminin bilinmemesi sunumun yanında diğer sorunları da beraberinde getiriyor. Video eserin bozulması, saklanması, satılması gibi konularda çalışma yapılması gerekli. Bu doğrultuda biz de konuyu video üreten sanatçılara, koleksiyonerlere, galericilere ve müze müdürlerine taşıdık. İlk söz sanatçıların...

Video sanatı her ne kadar 1960'larda ortaya çıksa da koleksiyonu konusundaki tartışmalar hep süregeldi. Bir video çalışmasının alımı, kurulumu, saklanması, satılması gibi konular hakkında neler düşünüyorsunuz? Alıcı kitlede bir önyargı hâlâ söz konusu mü?

Begüm Yamanlar: Video kurulumu göstereceği mecra ya göre çok kolay ya da çok zor olabiliyor. Tek kanallı, tek ekranda gösterilecek bir video çok hızlı bir şekilde kurulabilirken, çeşitli yüzeylere projekte edilecek bir videoya işler çok karışık hale gelebiliyor. İzleyiciye yaşattığı deneyim, aktardığı anlam hangi yüzeyde, nasıl bir mekanda, hangi ölçekte gösterildiğiyle yakından ilgili. Videonun içeriği kurulumda tamamlanmış oluyor aslında. Fakat bütün bu değişkenler sanatçıya olduğu kadar o işi sergileyecek olan yerdeki duruma, şartlara da bağlı tabii. İş her zaman istediğiniz gibi sergilenemeyebiliyor. Alıcı kitesine gelince...

Ben 8-9 senedir video işleri ürettiğim için önceki yıllara göre kıyaslama yapamıyorum. Fakat dünyada da Türkiye'de de artan bir video sanatı alıcısı var anlamadığım kadarıyla. Fakat her ne kadar galerilerde müzelerde gittikçe artan video işleri görsel de resim, heykel gibi plastik sanatlar kadar köklü bir geçmişe olmadıktan koleksiyonerlerin büyük kısmı için geleceği çok da öngörülebilir değil sanırım. Bu noktada maddi olarak geri dönüşü olacağını umarak eser toplayan ve gerçekten ilgilendiği, sevdiği için manevi değerini ön planda tutan koleksiyonerler arasında da ciddi bir yaklaşım farkı var tabii.

Aykut Cömert: 1960'larda doğan video sanatı aradan 40 yıl geçip 2000'lere gelindiğinde daha geniş kitlelere ulaşmaya başladı. Her geçen gün sanatı alıcısı var anlamadığım kadarıyla. Fakat her ne kadar galerilerde müzelerde gittikçe artan video işleri görsel de resim, heykel gibi plastik sanatlar kadar köklü bir geçmişe olmadıktan koleksiyonerlerin büyük kısmı için geleceği çok da öngörülebilir değil sanırım. Bu noktada maddi olarak geri dönüşü olacağını umarak eser toplayan ve gerçekten ilgilendiği, sevdiği için manevi değerini ön planda tutan koleksiyonerler arasında da ciddi bir yaklaşım farkı var tabii.

Günümüzde Türkiye'deki koleksiyonerler video biriktirmeye daha yeni yeni alışıyor, dünyada ise şu an en fazla yatırım yapılan sanat dalı olduğunu biliyoruz. Önyargı yavaş yavaş kalkıyor, merak artıyor; bu çok sevindirici. Video meraklıları sergilere katılıyor, konuyla ilgili sorular soruyor: Satın aldıklarında nasıl konumlandıracakları konusunda bilgi alıyorlar. Eğer benim işim; al, götür, as türünde bir iş değilse her zaman görüntü kalitesi yüksek bir televizyonda mekana konumlandırılmalarını öneriyorum. Tabii burada işin ruhu da önemli. Bazen eski bir teknolojiyle sergilenmesi daha doğru olan işler de üretilebiliyor. O zaman iş ve gösterimini içeriğiyle uyumlandırmayı daha doğru buluyorum.

Candaş Şişman: Alıcı kitlelerde ne yazık ki hâlâ bir önyargı mevcut. Bu bazı açılardan haklı, bazı açılardan gereksiz bir ön yargı. Bunların zaman içerisinde özellikle dijital medya ile iç içe yetişen kuşakların alm gücünün artması ve koleksiyoner olması ile birlikte aşılabilecek bir düşünüyorum. Bu, alışkanlıkları ve güvenli bölgeyi bırakmayıp risk almamakla ilgili bir şey. Video eserin satın alınması, kurulumu ve saklanması 10 sene önceye göre çok daha rahat ve güvenli. Artık birçok yöntem mevcut bu konuyla ilgili. Örneğin önemli ekran üreticileri sadece video çalışmalarını özel ekranlar üretiyor. Birçok web sitesinde ünlü sanatçıların video eserlerini satın almanız mümkün. Bu tür gelişmelerden de anlaşılacağı üzere artık bu konu üzerine birçok alan ve olanak ortaya çıkmış durumda.

Elmas Deniz: Video konusunda bir önyargı kalmamış olsa gerek. Çalışmanın yapıldığı materyale bu kadar bağımlı bir alışveriş ilişkisi sanatın hiyerarşik bir yapıda düşünülmesine neden olur ki bu da sanatın kendisine ters. Sonuçta her sanat eseri kendi kurallarını çiziyor ve yapıldığı malzemenin satış esnasında bir sorun teşkil etmesi tuhaf aslında. Sadece video eserlerden oluşan veya sadece bir medyuma odaklanmış koleksiyonunuz olabilir, bu ayrı bir şey. Çeşitli mecralarda üretim yapan bir sanatçı olarak alıcıların profesyonellerden oluşuyor sanırım. Video eserlerle ilgili bir önyargıdan konuşmadık bile. Video, duvar yazısı, heykel veya çizimler önyargı teşkil etmemeli. Genellemenin yapacak kadar koleksiyoner tanımasam da benim ilişki de olduklarım, sanatı kendisi için ciddi bir uğraş haline getiren epey bilgili kimseler veya profesyonel kurumlar.

Ürettiğiniz video eserini saklama için nasıl yöntemler izliyorsunuz? Çevrim içi depolama hizmetlerini mi yoksa DVD, harici bellek gibi araçları mı kullanıyorsunuz?

B.Y.: Hem çevrim içi alanlarda hem de çeşitli hard disklerde saklıyorum.

A.C.: Ben videolarımı harici bellek ve DVD formatlarında muhafaza ediyorum. Videoları hazırlarken gerekli sayıda kopya üretilip bütün kaynaklardan silerek koruma altına alıyorum.

C.Ş.: Genellikle harici bellek ve çevrim içi depolama hizmetlerini kullanıyorum. Özellikle fiziksel saklama yöntemleri kullanıyorsam farklı mekanlarda saklamaya özen gösteriyorum.

E.D.: Ben çevrim içi saklama koşullarına yöneldim. Yıllar içinde yaptığım video sayısı artınca ve en iyisi bile olsa belleklerin bozulmaya uğrayacağı aşikar olduğu için bu yöntemi aklıma buluyorum. Her an ulaşılır olmayan fakat bir iki hafta öncesinden yazılarak dosyalarımı talep edebildiğim depo sistemlerinden birini kullanmaya başladım. Bu, dokümanlara hemen ulaşabildiğim bulut sistemlerden daha hesaplı. Tabii ki gele-

neksel saklama usullerinden hâlâ yararlanıyorum: Bir, iki harici bellekte, bilgisayarım ve galeride bulunan kopyalar her an ulaşabileceğim kopyaları oluşturuyor.

Video çalışmanızın satılması kısmında nasıl kriterler etkin oluyor? Orijinal iş mi yoksa kopya iş mi koleksiyonere veriliyor?

B.Y.: Doğası gereği zaten çıkan video sonsuz sayıda kopyalanabilir olduğu için videoda orijinal ya da kopya diye resimdeki gibi bir farklılık yok aslında. Fakat bu sonsuz kopyalanabilir olan görüntünün hem telif ve kullanım haklarını sınırlamak hem de ona maddi olarak da bir değer biçilebilir adına edisyon sayısı belirleniyor ve orijinal kopyalar olarak sertifikalanıyorlar. Koleksiyonerler de bu sınırlı sayıda sertifikalı edisyonlardan alıyor.

A.C.: Video eseri satılırken en etkili kriter işin diğer sanat disiplinleri gibi alıcıda yarattığı etki. Bazen video satın almayı hiç düşünmeyen bir koleksiyoner işten etkilenip onu koleksiyonuna ekleyebiliyor. Fiyat politikası da çok önemli tabii. Mesela benim videolarım oldukça maliyetli işler. Büyük prodüksiyonlarla gerçekleştiriyorum. Bazen bir koleksiyoner bana işin fiyatını soruyor, sonra "Çok pahalı" diyor. Benim cevabım "Kime göre, neye göre?" oluyor. Yapılan işin içinde bazen 20 kişilik bir ekip çalışıyor. İyi bir iş çıkarmak için sermaye gerekiyor. Bunu da geri döndürebilmek için satış önemli bir faktör.

Benim satış politikamda işin fizibilitesi çıkıyor ve fiyat böyle belirleniyor. Türkiye'de yanlış bir mantık akıllara yer etmiş durumda: "Bir sanatçının işinin pahalı olması için çok koleksiyonda yer alması, tercih edilmesi gerekiyor." Bu en büyük yanlış. Bir sanatçı olmadan koleksiyon olmaz, koleksiyonu sanatçının işleri oluşturur. Bir sanatçı bir koleksiyona girdiği için değil, iyi işler çıkardığı için tercih edilmelidir. İş satışında sizi temsil eden galerinin de önemli bir faktör olduğunu atlamamak gerekir. Ben 34 yıldır adından başarıyla söz ettirmiş Siyah Beyaz Galeriyi kullanıyorum mesela. İyi bir galeriyle çalışmak sizi hem bu konuda ulaşılabilir hem de güvenilir kılıyor. Orijinal ve kopya mevzusuna gelecek olursak kopya işler de orijinaldir. Çoğaltma yapılması işin orijinalliğini bozmuyor. Tabii yeni teknoloji için bu durum böyle. Eski çekim teknikleriyle bu konunun değiştiği durumlarda söz konusu olabiliyor.

C.Ş.: Genellikle ilk edisyonu sanatçı edisyonu olarak saklıyorum. Diğer edisyonlar koleksiyonerlere veriliyor.

E.D.: Kullanılan kurgu programından çıkan, 'master' dedikimiz; sıkıştırılmamış, en yüksek çözünürlük ve kalitedeki esas video orijinal denilen video. Buradan çeşitli gösterimler için çeşitli formatlarda üretilmiş versiyonlar da istenirse koleksiyonere ulaştırılıyor.

Ayrıca koleksiyonere eserin görselleri gösterilmişse videonun katıldığı sergilerden yerleştirme görüntüleri, katalog ve basılı malzeme, kurgu programına ait bilgiler, kullanılan yazılım ve donanımla ilgili bilgiler, varsa videonun mekana kurulum talimatlarını içeren bilgiler ve çoğaltılmayan bir belge olan; sanatçı tarafından imzalanmış bir 'orijinallik sertifikası' veriliyor.

Video eserinin bozulursa eğer tamiri, düzeltilmesi hususunda ne gibi durumlara karşılaşıyorsunuz? Her ihtimale karşı yedek bir kopya bulduruyor musunuz?

B.Y.: Tabii. Videoların hem ham proje dosyaları hem de son format halleri her zaman çeşitli yerlerde yedekte duruyor.

"Doğası gereği zaten çıkan video sonsuz sayıda kopyalanabilir olduğu için videoda orijinal ya da kopya diye resimdeki gibi bir farklılık yok aslında. Fakat bu sonsuz kopyalanabilir olan görüntünün hem telif ve kullanım haklarını sınırlamak hem de ona maddi olarak da bir değer biçilebilir adına edisyon sayısı belirleniyor ve orijinal kopyalar olarak sertifikalanıyorlar."

A.C.: Benim işlerimin satışı her zaman bir kopya fazla olacak şekilde gerçekleşiyor. Bu sanatçı kopyasıdır. Alıcı bu kopyanın bende olduğunu biliyor. Bir açıdan ileride bütün işlerin yer aldığı bir sergi gerçekleştirmeyi düşündüğünüzde elinizde kaynak bırakıyorsunuz. Bir yandan da alıcının işinin başına gelebilecek herhangi bir durum için işi farklı bir bakış açısıyla sigortalıyorsunuz. Bir sanat işi her türlü sorunla karşılaşabilir. Sanatçı teslim aşamasından sonra bundan sorumlu değildir. Ama ben yaşadığım ve işi yenileyebilir olduğum süreç için başına gelebilecek bir durumda koleksiyonerle iletişim halinde olurum diye düşünüyorum.

C.Ş.: Genellikle projemin kaynak dosyalarını da yedekliyorum. Eğer ki video bir şekilde bozulur veya kaybolursa bu kaynak dosyalarından projeyi tekrar render alıyorum. Eğer koleksiyonerin elindeki kopya bir şekilde çalışmıyor ise aynı dosyayı tekrar kendisiyle paylaşıyorum.

E.D.: Yedeklemek dijital ortamda bulunan her görüntü ve kayıt için bir gereklilik. Şimdiye kadar bir düzeltme işlemi yapmadım ancak önceden kaset kullandığım videoyu temiz bir kasete tekrar geri aktarıp kasete de saklıyorduk. Ben 'ne olur ne olmaz'cı olduğumdan video için kullandığım ham görüntüleri, yani kurgularken attığım kısımları bile saklıyorum. Mesela elimde altı dakika süren bir video için iki saat uzunluğunda görüntüler var ama yıllar ne getirir bilemiyorum. Belki tekrar başka bir işte de kullanmak isteyebilirim. Belki daha ileri teknikler çıkar ve orijinal görüntüler işe yarayabilir. Belki yepyeni bir video çıkar artanlardan.

İşinizi satın alan bir koleksiyoner onu çoğaltabilir mi? Daha önce video çalışmanızın çoğaltılması gibi bir durumla karşılaştınız mı?

B.Y.: Ne kadar kopyalanamayacak USB ya da DVD'de de verseniz, çoğaltılamaz diyemem açıkçası. Dijital olarak her şey türlü yöntemlerle çoğaltılabilir şu an. Fakat sanatçının imzası olmayan sertifikasız kopyanın bir koleksiyoner için herhangi bir maddi değeri yok zaten, kopyalamak çok anlamlı bir hareket olmaz o yüzden. Şimdilik o tarz bir durumla karşılaşmadım.

A.C.: Bir koleksiyoner satın alsa bile işin yasal olarak bütün hakları sanatçıya aittir. Yeni yasalar bu konuda sizi koruyor. Koleksiyonerin ciddi bir bedel ödeyip satın aldığı işi kopyalamayı düşünmediğini sanmıyorum. Böyle bir durumla bugüne kadar karşılaşmadım. Ben son 10 yıldır video yapıyorum, benim işlerimi herhangi bir internet sayfasında bulmanız bile mümkün değil. En fazla kısa süreli tanıtımlarına ulaşabilirsiniz. Korunmalı bir sistemle ilerlerseniz böyle telifsiz durumların yaşanacağını düşünmüyorum.

C.Ş.: Koleksiyonerle videonun çoğaltılmayacağı konusunda anlaşılıyor. Belli bir edisyon dışında çoğaltılmaması için elimizden geleni yapıyoruz. Fakat özellikle dijital ortamda veri kopyalanması mümkün olabiliyor. Fakat bu kopyalar genellikle 'capture' yöntemiyle oluşturulduğu için görüntü kalitesi daha düşük oluyor. Dolayısıyla başka bir şey haline geliyorlar. Daha önce bazı çalışmalarımı internet ortamına koyduğum için çoğaltma durumlarıyla karşılaşmam fakat bunlar bilinçli şekilde sadece adımıdır. Çünkü bazı çalışmalarımı sadece özel ortamlarda, genel kitleye ulaşamadığı şekilde saklamak istemiyorum. Açık kaynak kültürü ile paylaşmayı doğru ve paylaşımcı buluyorum. Fakat belirttiğim üzere bu projeden projeye göre değişebiliyor.

E.D.: Doğası gereği videolar çoğaltılmaya açık. Fakat satılma ve sahiplenmeyi bu

Elmas Deniz, "Human less", 2015

durumdan farklı bağımsız gerekir. Nasıl ki her kopyada benim adım geçiyor ise işin bir edisyonunu satın alan koleksiyoner de o edisyonu çoğaltmada hak sahibi. Videolarım genelde beş edisyon ve bir sanatçı kopyası şeklinde. Yani bir zaman sonra benimle birlikte beş kişi veya kurum dışında satışı mümkün olmayacak ve sahibi olmayacak. Ama çoğaltılmasında sakınca görmüyorum.

“Sistematik bir yapı kurulmalı”

■ Saruhan Doğan (Koleksiyoner)

Bir video çalışmasını koleksiyonunuza dahil ettiğinizde onu nasıl saklıyorsunuz? Harici bellekler ya da çevrim içi depolama sistemleri mi tercihiniz oluyor?

Video ve diğer dijital eserler için yeni bir sisteme ihtiyaç var. Ama nasıl çalışacak ve hem güvenlik hem de iyi bir saklama olanağı sunacak bilemiyorum. Ben şimdilik sadece harici bellek kullanıyorum.

Koleksiyonunuza dahil ettiğiniz bir video çalışmasını bozulmasına karşı ne gibi önlemler alıyorsunuz?

Bozulanlar oldu. Olmaması zaten kaçınılmaz. Bugüne dek hep sanatçılarla ve galerileriyle konuşup yeni kopyalar aldım ama yukarıda da dediğim gibi daha sistematik bir yapı kurulsa video ve dijital işlerin alınabilirliği eminim artacaktır.

Koleksiyoner bir video çalışması aldığı zaman onu kopyalayıp çoğaltabilir mi? Böyle bir durumun önüne nasıl geçiliyor? Daha çok etik kurallar mı geçerli oluyor?

Ben bugüne dek asla kendim bir sanatçıyı almadım! Alınacaksa da mutlaka sanatçı ya da galerinin izniyle alınmalı. Burada etik

kurallar çalışıyor elbette. Bu noktada bence asıl tartışmamız gereken konu dijital sanatın görülebilirliğinin artırılması gerekliliği. Bunu elinde ekonomik değeri tutan alıcıları koruyarak yapamazsak bu medyanın bize sunduğu en temel yararı göz ardı etmiş oluyoruz. Teknoloji bize sanatı paylaşma olanağı veriyorsa bunu mutlaka yapmamız gerekiyor. Bunu yaparsak edisyonları satın almış alıcılara da yarar sağlamış olacağız çünkü işlerin ekonomik değeri artacak. Dolayısıyla videoları nasıl saklarız diye değil nasıl hem herkese açar hem de edisyon sahiplerinin haklarını koruruz diye düşünelim diyorum.

“Eser, saklama amaçlı çoğaltılabilir”

■ Yağız Zaimoğlu (Borusan Contemporary Müze Müdürü)

Bir video çalışması müzeye/koleksiyona dahil edildiğinde nasıl saklanıyor?

Video işlerin uluslararası kabul edilmiş bazı saklanma koşulları var. En az üç kopya oluyor: Biri sanatçıdan gelen, biri sergi kopyası ve yedek. Asitsiz kağıttan kutularda üç farklı yerde saklanıyor. Tabii mekanların nem ve güvenliği de önemli. Bulutta saklamıyoruz. Çünkü siber saldırı her zaman tehlike.

Koleksiyona dahil edilen bir video çalışmasının bozulmasına karşı ne gibi önlemler alıyorsunuz? Bozulduğunda sonraki adımlar nasıl işliyor?

Eser bozulduğunda sorun eseri çalıştıran medyadan kaynaklanıyorsa projekte, medya oyuncusu, bilgisayar vs. onlara teknik ekibimiz müdahale ediyor. Ama sorun eserin kendisiyle, yazılımla ilgiliyse sanatçısı veya galerisiyle temasa geçiyoruz.

Koleksiyoner bir video çalışması aldığı za-

man, onu kopyalayıp çoğaltabilir mi? Ya da müze olarak sizin böyle bir hakkınız var mı? Bu gibi durumlarda daha çok etik kurallar mı geçerli oluyor?

Eğer satın alım sözleşmesinde tersi belirtilmemişse saklama amaçlı çoğaltılabilir. Ama bu aynı eseri aynı anda birden fazla yerde sergileme hakkını vermez. Böyle bir durum varsa sanatçıdan veya galerisinden izin alınması gerekir.

“Sanatçıyı temsil eden galeri, kurumun teknik bilgisi önemli”

■ Serhat Cacekli (Zilberman Gallery Satış Yöneticisi)

Bir video çalışması ile ilgili olarak deneyimlediğiniz en büyük problem nedir, nasıl ortaya çıktı?

Video işi ile ilgili önemli problemlerden biri eserin sanatçı tarafından tercih edilen yerleştirme ve gösterim şeklinin her zaman sağlanamaması. Bu bir koleksiyonda da karşımıza çıkabilir, eserin ödünç verildiği bir sergide de... Yeterli teknik ekipman, bilgi ve mekansal olanaklara her zaman sahip olunmuyor.

Video çalışmasını koleksiyonere nasıl teslim ediyorsunuz? Orijinal çalışma DVD içinde mi, harici bellek içinde mi teslim ediliyor?

Video çalışmasını koleksiyonere biri gösterim kopyası olmak üzere iki DVD ve harici bellekle, her edisyon için özel yaptığımız sunum kutusu içinde teslim ediyoruz. Harici bellek içinde video çalışmanın farklı codec ve dosya formatlarında birçok versiyonu yer alıyor.

Video eserinin satışında nasıl bir sertifika

düzenleniyor?

Video eserin edisyon numarasını belirten kağıt sertifikasına ek olarak iki DVD'si de sanatçıya imzalatılıyor.

Koleksiyoner bir video çalışması aldığı zaman onu kopyalayıp çoğaltabilir mi? Böyle bir durumun önüne nasıl geçiliyor?

Evet, videoyu satın alan kişi teknik olarak onu kopyalayıp çoğaltabilir. Fakat eserin orijinalliyi ve sahipliği sertifika sayesinde belirlenmiş oluyor.

Bir video çalışması bozulduğunda zaman düzeltilmesi nasıl oluyor? Her ihtimale karşı yedek bir kopya bulunuyor mu?

Video eserlerinin galeri kopyalarını hem DVD'de hem de iki farklı harici diskte farklı formatlarda saklıyoruz. Henüz format güncellemesine gerek duyan çalışmalarımız olmadı fakat böyle bir durumda sanatçı ile konuşup eserin özgünlüğünü koruyarak yeni formata aktaracak teknik desteğe sahibiz.

Video çalışmasını üreten sanatçı vefat ettikten sonra o iş bozulursa ne olacak? Video eserin sigortalanmasında tam olarak neler kapsama dahil oluyor?

Böyle bir durumda sanatçıyı temsil eden galeri, kurum veya organizasyonun desteği ve teknik bilgisi çok önemli ve tabii ki gerekli ön çalışmalarını yapmak gerekiyor. Sadece vefat durumunda değil, sanatçının uzun bir süre yurt dışında olduğu ve teknik destek veremediği durumlar da olabiliyor. Özellikle hardware bileşenleri olan video çalışmaları için sanatçılar ile önceden ne tür hatalar çıkabileceğini tahmin etmeye çalışıyoruz ve bunlar için çözüm opsiyonlarını değerlendiriyoruz.

Pınar Sönmez
pinarson@gmail.com

Duvarların dili ve hukuk: Grafiti, sokak sanatı ve dinamikler

Her gün sokaklarda karşılaştığımız, artık bir sanat akımı olarak kabul edilen, müzelere kadar giren, kendine ait bir tarihçesi, gayesi, alt başlıkları ve dili olan grafiti ile duvar resminin hukuki durumunu Keith Estler'in hypebeast.com'da yayınlanan haberini görür görmez yazmaya başladım.

Habere göre H&M yeni reklam kampanyasında grafiti sanatçısı Jason 'Revok' Williams'a ait bir eseri izinsiz kullandı. Markanın Brooklyn'de bir hentbol sahasında çektiği tanıtım filmi Revok'a ait bir grafitinin yakın plan görüntülerini içeriyor. Eserinin ve isminin izleyenler tarafından H&M markasıyla özdeşleştirileceğini düşünen Revok, moda şirketine ihtarname gönderdi ve telif hakkı ihlali sebebiyle eserin tanıtım filmlerinden çıkarılmasını talep etti. Ancak şirket ihtarnameye bir davayla cevap verdi. Dava dilekçesinde bahsi geçen grafitinin 'suç oluşturan bir fiil'in ürünü olduğu, yani 'vandalizm'e denk düşüğü, dolayısıyla telif hakkının söz konusu olamayacağı bildiriliyor. Bunun üzerine sokak sanatçıları H&M'in dünya çapında boykot edilmesini için kampanya başlattı.

Bu durumda yanıtlamamız gereken ilk soru şu: Grafiti ve sokak sanatı eser korumasından yararlanıyor mu yoksa bir suç mu teşkil eder? Ülkemizde yasal durum nedir?

Ceza Hukuku'nda suç tariflerinde esas teşkil eden husus fiilin suç olması için kanun koyucu tarafından cezalandırılmış bulunmasıdır. Yazılı izin olmadığı ya da ilgili yerel yönetim birimi tarafından bir yer gösterilmedikçe grafiti yapmak 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 151. vd. maddelerinde "Mala Zarar Verme" (eski TCK'da 'Nası Izrar') kapsamına girer ve suç teşkil eder. Hükme göre hapis cezası da söz konusu. Özel mülkiyetten

bahsediyorsak zararın giderilmesi talebiyle de karşı karşıya kalınabilir.

Suç unsuru ihtiva eden bir hususta eser korumasından söz etmek mümkün değil. 'Su an için' vurgusuyla yazıyorum. Çünkü toplumsal hayatın ve kent kültürünün dönüşümüyle, hukukun temel ilkeleri çerçevesinde, yeri geldiğinde kanunlar da değişiyor. Buna etki eden pek çok öge olmakla birlikte kentsel dinamikler, hayatın olağan akışı sonucu değişen bakış açıları ve toplumsal kabul görme kanunların değişimine yön verebiliyor.

Nitekim Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer suç oluşturan fiillerin zaman ve ortama göre değiştiğini belirtir. Bugün ağır suç sayılan eylemlerin geçmişte bazen hatta vatanseverliğe alamet olduğuna işaret eder. Bugün suç sayılmayan bazı fiillerin geçmişte en ahlak dışı hareketler olarak sayıldığına vurgu yapar. Bu nedenle güncel yasa dışı olanın yeni toplumsal kabullerle gelecekte yasal olmasının mümkün olduğunu hatırlatır. Bir eylemin yasal olması onun genel olarak kamu sağlığını, güvenliğini ve tabii kaynakları korumak, iş ve ticaret alanında uygunuz ve hileli uygulamaları önlemek, devlet gelirlerini korumak maksatları ile çatışmamasını gerektirir.¹

Hukuki durumun yeni değerlendirmelerle ele alınabileceği kanaatim, çağdaş kent sanatı'nın hızla kat ettiği yollar ve hikayesinden kaynaklanıyor. Pera Müzesi bu alanda ülkemizdeki ilk büyük sergiye 2014 yılında ev sahipliği yaptı. Küratör Roxane Ayrat'ın sergi kitabında belirttiği görüşü de düşüncemi destekler nitelikte: "Güncel bir akıma tanıklık ediyor olmanın mutluluğu bir yana bu alanın sınırları ve terimleri henüz muğlak ve tartışılabilir hâlde." ²

İnsanın kendini önemli bir ifade biçimi olarak duvar çizim ve yazılarının kökeni insanlık tarihinin en eski zamanlarına dayanıyor. İlk protest yazı, Pompei'de bulunmuş. Politik mesajların yanı sıra, 'grafiti kültürü'nü yaratan fenomen, 1970'lerde özellikle New York'un arka sokaklarında çıkıyor. Kendine özgü evrenin adı ise Hip Hop oluyor. Devasa bir kültür... Grafiticilerin kendilerine yakıştırdığı 'writer' ibaresi zamanla 'artist'e dönüşüyor. İlgelil olduğu için hızla silinen, sokaklarda zaman aşımına uğrayıp yok olan veya serbest alanda üretildiği için bir başkası tarafından müdahaleye maruz kalan bu eserlerin uzun bir ömre ulaşması ve görünürlüğü ise fotoğraf sanatı ile mümkün oluyor. Brassai'nin arşivinin önemli bir bölümünü oluşturan 1930'lardaki Paris duvar çizim ve yazı fotoğrafları çok kıymetli. 1956 yılında MoMA'da açılan "Language of the Wall" ("Duvarların Dili") başlıklı sergi de bir kilometre taşı.

Duvar her kültürde sembolik bir anlam içeriyor. Bu hakikat ülkemiz için de geçerli. Hatırlayalım, SALT Galata'da açılan "Duvar Resminden Korkuyorlar" sergisinde de duvar resminin toplumsal yaşama ne denli tesiri olduğunu her katta izledik. Bugün duvarların dili bir özgürlük ifadesi olarak sistemin içinde örneklerle yer almaya başladı. Dünyanın pek çok yerinde grafiticiler gözaltına alınıyor, hapis cezalarına çarptırılıyor. Banksy'nin şehri Bristol'de şehir sakinleri imza topladıkları farkındalık yaratığı düşüncesiyle belediye den belli duvar resimlerinin silinmesini istedikler. Öyle ki Bristol'de artık 'yasal duvarlar'dan bahsediliyor.

Paris'te Itinerrance Galerisi sanatçılara dışarıda yer verip duvarlar sağladığı bir sergiye imza attı.

Evet, kurumlara ve yerel yönetimlerle de iş birliğine gidilerek şehir hayatına katkıda bulunmak mümkün gözüküyor. Bu durum grafitinin çıkış gayesine ve isyan ruhuna uygun mudur, işte o da tartışılır.

İlk grafiticilerden Taki 183, 1971 tarihi NY Times'a verdiği röportajında kendisinin de çalıştığını, vergilerini ödemediğini ve kimseye zarar vermediğini ifade ederek niyetinin suç işlemek olmadığını açıkça belirtmişti. Grafitici C215'in kamuya iletildiği Oclok'un beyanı ise hikayenin diğer açısı: "If, one day, the tag is allowed, I'll quit." (Bir gün tag'e izin verilirse bu işi bırakırım.)

Hukuki gerçek şu ki grafiti ya da sokak sanatının eser korumasından yararlanabilmesi öncelikle suç vasfından çıkması ile mümkün olur. Grafitinin yasal olarak değişimi için öncelikle yoğun bir şekilde toplumsal kabul görmesi ve kamu faydasına hizmet etmesi gerekiyor. Ancak estetik değeri, sözü ve özgünlüğü olan grafitinin kalıcı bir değer ihtiva etmesi mümkün olabilir. Yazılı izin halinde ise yine kanunda sayılan eser türleri arasında sayılması lazım.

Sanatın kıskırtıcı yönü, kent yaşamının dönüşümü, genel kabul, meşruiyet... Tüm bu hususların hangi istikamette ilerleyeceğini, o yönün kanunlara ve hukuki pratiğe nasıl yansıtacağını zaman gösterecek. Dünyadaki gelişmeler özellikle Kıta Avrupa'sındaki uygulamalar ülkemizi de etkileyebilir. Bu konuda geleceği ve gelişmelerini heyecanla karşılıyorum.

1- Dosya 06 Dergişi Tmmob Ankara Subesi Kasım Aralık 2007 Bülteni
Grafiti: Kentsel Suç Mu Sanat Mî? Serkan Güneş
2- "Duvarların Dili, Grafiti / Sokak Sanatı" sergi kitabından, Pera Müzesi Yay., 2014